

UDK 821.163.6.09:050:82.03

Zoltan Jan

Nova Gorica

REVIJE PRI POSREDOVANJU SLOVENSKE KNJIŽEVNOSTI V ITALIJANSKI KULTURNI PROSTOR

Ob konkretnih primerih recepcije slovenskih pesnikov in pisateljev (Edvard Kocbek, Ivan Cankar) prispevek obravnava pomen revijalnih objav in analizira povezovanje nekaterih posrednikov slovenske literature v italijanski kulturni prostor (Jolka Milič, Ciril Zlobec). Zaključuje se s pogledom v raznolikosti revijalnega življenja v Italiji.

Using concrete examples of reception of Slovene poets and writers (e.g., Edvard Kocbek, Ivan Cankar), the article discusses the significance of journalistic publications and analyzes the connections between some transmitters of Slovene literature into Italian cultural sphere (e.g., Jolka Milič, Ciril Zlobec). It concludes with a look at the diversity of Italian journals.

Ključne besede: italijanske revije, literarni stiki, Edvard Kocbek, Ivan Cankar, Ciril Zlobec, Boris Pahor, Alojz Rebula, Jolka Milič, Miran Košuta, Marija Pirjevec

Key words: Italian journals, literary contacts, Edvard Kocbek, Ivan Cankar, Ciril Zlobec, Boris Pahor, Alojz Rebula, Jolka Milič, Miran Košuta, Marija Pirjevec

Dokaj natančno vemo, s kakšnimi mehanizmi se oblikuje javno mnenje, vendar so raziskave v glavnem usmerjene na oblikovanje stališč do aktualnih političnih in splošnih družbenih vprašanj, manj jasno pa je, kako se zbuja trajnejše in širše zanimanje za določene literarne pojave. Pri posredovanju slovenske literature v italijanski kulturni prostor so revije intenzivno prisotne, postavlja pa se vprašanje, kakšne razsežnosti ima pojavljanje različnih prevodov in predstavitev slovenske književnosti v takšni obliki, kajti najpogostejša motivacija posredovanja slovenske literature v italijanski prostor je želja, da bi zbudili zanimanje zanjo pri sosednjem narodu in tako izboljšali medsebojno sožitje. Gre torej za intenzivno prisotnost zunajliterarne motivacije.

Še pomembnejše je vprašanje, ali je mogoča literarnozgodovinska rekonstrukcija in analiza pojavov, če ne upoštevamo tudi tega gradiva, ki pa je v prostoru, kakršen je italijanski, težko obvladljivo. Razsežnosti tega vprašanja želimo preveriti ob konkretnih primerih, kjer je mogoče domnevati, da bi bile teze o recepciji Kocbeka in Cankarja pomanjkljive, če ne bi upoštevali revijalnega gradiva.

* * *

Prepričanje, da je za uspeh določenega književnega dela v Italiji pomembna trenutna aktualnost, je razpoznavna pri posrednikih Kocbekovega dela (Kocbek 1974, 1979). Poleg različnih objav v Nemčiji in Franciji so tudi skrčeno izdajo *Tovarišije* v italijanščini načrtovali kot počastitev pesnikove sedemdesetletnice, ki se je z izidom brošure *Edvard Kocbek, pričevalec našega časa* razplamtela v znano mednarodno polemiko in razkrivanje zamolčanih dejstev o likvidaciji domobrancev, kar je v Sloveniji na določen način odmevalo tudi v procesu prestrukturiranja slovenske politične ureditve

poldrugo desetletje kasneje. Italijanski prevod je izšel maja 1975. leta sredi te polemike in istočasno kot njeni odmevi v mednarodnem prostoru (Pahor 1989; Rebula 1996).¹

V literarnozgodovinskih podatkih ni težko prepoznati skrbno načrtovane priprave na izid te knjige. Čeprav so izdajatelji pri popularizaciji računali predvsem na aktualnost in odmevnost Kocbekovega dela v mednarodnem prostoru, so izkoristili tudi dejstvo, da je bil Kocbek prisoten v italijanskem prostoru že pred tem, ne glede na to, da so bili nekateri poskusi že povsem pozabljeni in so jih prezrli tudi sami.² Izbori Kocbekove lirike so bili objavljeni v večini italijanskih antologij slovenskega leposlovja, omenja ga Meriggijeva literarna zgodovina, predstavljen je bil v reški reviji *La Battana*, tržaški *Umani* in goriški *Iniziativi Isontini*.³ Po javni proslavi njegovega jubileja v Trstu je italijanskemu naslovniku dopolnila Kocbekovo podobo revija *Most*, ki mu je malo pred izidom obravnavane knjige posvetila skoraj celotno dvojno številko, kar se danes kaže kot uvod v kasnejše polemike.⁴ Dvojezična izdaja revije je prinesla Kocbekov esej *Marksizem in krščanstvo* ter prispevke Marjana Rožanca, Tarasa Kermaunerja in Aleša Lokarja, ki so skušali dopolniti že znano podobo Kocbekovega pesništva z novimi razsežnostmi. Poleg vpliva, ki ga je imel na mlajše generacije, so poudarili njegovo duhovno pronicljivost in nekonvencionalno izvirnost, s katero se uvršča med pomembne sodobne evropske mislece. Že na tem mestu se v eseju Marjana Rožanca pojavljajo zahteve po drugačnem vrednotenju NOB, v Lokarjevem pa občudovanje Kocbekove avtoreflektirane odločitve o samostojni izbiri zgodovinskega položaja, kar je ostajalo aktualno še v naslednjih desetletjih.

Italijanski odmevi na izid *Tovarišije* niso bili posebno številni, vendar so članki izšli v osrednjih časopisih (Pahor 1989: 110, 195, 223, 244, 246). Razmeroma skromna odmevnost v Italiji, čeprav je to eden redkih prevodov iz slovenščine, ki je bil na razpolago tudi v najbolj elitnih tržaških knjigarnah, je presenetila tudi francoske prijatelje. Boris Pahor je ta pojav pojasnjeval:

Od vsega začetka sem bil proti internacionalizaciji afere, in to predvsem zato, ker sem se bal, da bi [Kocbeku] škodilo. Zato nisem dal nobene pobude ne v Franciji ne v Italiji, Švici in drugod, kjer sem imel zveze. Vse, kar se je dogajalo v Nemčiji, je šlo mimo mojega hotenja. (Pahor 1989: 233.)

¹ Prevod Kocbeka obsega prva tri poglavja izvirnika (dnevniški zapiski maj–oktober 1942). O zapletih pri prevajanju piše v svojih dnevnikih Alojz Rebula, ki naj bi mu založba Jaca Book objavila tudi prevod njegovega dela *Smer nova zemlja*, pa so od pogodbe odstopili.

² Med takšnimi naj bo omenjen odlomek iz diplomskega dela Alojza Bratuža (1974), ki je izšel kot samostojna publikacija.

³ *Poesia jugoslava contemporanea*, ur. Osvaldo Ramous, Padova, Bino Rebellato Editore 1959; Bruno Meriggi: *Storia della letteratura slovena con un profilo della letteratura serbolusaziana*, Milano, Nuova Accademia Editrice 1961, 408 str. (Thesaurus litterarum; Storia delle letterature di tutto il Mondo); Poesie di Edvard Kocbek, *Umana* 1962, št. 11/12, str. 21–24; Poesie di Edvard Kocbek, prev. Sergij Šlenc, *La Battana* 1965, št. 5, str. 67–68; *Nuova poesia jugoslava*, ur. Ciril Zlobec s sodelovanjem S. Mihaličem, A. Spasovom, Parma, Guanda S.T.E.B. 1966; Edvard Kocbek: In fondo all'agonia, prev. Sergij Šlenc, *La Battana* 1967, št. 12, str. 97–106; Alojz Rebula: Un poeta tra Cristo e Marx – Edvard Kocbek, *Iniziativa Isontina* 1967, št. 77, str. 11; Bruno Meriggi: *Le letterature della Jugoslavia*, Firenze, G.C.Sansoni – Milano, Accademia – Sansoni 1970, 617 str. (Le letterature del mondo 24); *13 /Tredici/ poeti sloveni contemporanei*, ur. in prev. Jolka Milič, Maribor, Obzorja – Trst, ZTT 1973.

⁴ *Most* 1974, št. 43/44.

Kontradikcije med različnimi Pahorjevimi objavljenimi trditvami bo mogoče razrešiti, ko bodo dostopni vsi Kocbekovi dnevnik in drugi dokumenti, dejstvo pa je, da vsi italijanski pisci aktualizirajo politične razsežnosti Kocbekovih partizanskih dnevnikov, medtem ko ostajajo leposlovne dimenzije prezrte in jih deloma omenjajo le slovenski poročevalci.⁵ Zanimivo je, da se je tega zavedal tudi prevajalec Alojz Rebula, ki je za objavo izbral literarno najbolj sugestivne dele *Tovarišije*, vendar je Kocbek zahteval dopolnitve z mesti, v katerih osvetljuje politično dogajanje tistega časa, kar je prevajalec spoštoval, vendar pospremil s tihim komentarjem:

Don Ricci mi je telefoniral, da ima Kocbek vtis, da sem v prevodu izpustil ideološko važne pasuse' [...] Stvar me je prizadela, posebno ko sem sinoči v pozni uri dotipkal esej, ki naj bi predstavil Kocbeka v italijanski *Tovarišiji*. [...] *Tovarišija* stoji in pade kot umetnina, medtem ko je njena ideološka plast njen najbolj krhek in najbolj minljiv del. [...] A naj se *Tovarišija* prepelje na italijanski breg tudi na tem nesporazumu, le da se pripelje. Vendar bi bil Kocbek še večji, kot je, ko ne bi bil tako zagledan v lastno črko. [...] Don Ricci mi je poslal seznam pasusov, ki jih bo treba prevesti. Škoda, da se Kocbek zna prevzeti. (Rebula 1996: 32–33.)

Resnost nesoglasij kaže tudi dejstvo, da založba ni sprejela Rebulovega uvodnega eseja, pri drugi izdaji ni sodeloval kot prevajalec, zgovoren pa je tudi naslednji dnevniški zapis Alojza Rebule:

To se pravi: izkoristiti Kocbeka zato, za kar je najmanj izkoristljiv, uporabiti vernika v zgodovinski kompromis za politično kulturni koncept, ki je kompromisu nasproten. Dvoumje je tako kričeče, da bi mogel pripomniti kaj samo Kocbeku v škodo. Zame je Kocbek pojav duha, zanje družbenosti, če že ne politike: naj si ga predstavijo po svoje. A če pristanem na to, ne pristanem na fifty-fifty kot prevajalec, potem ko so pri CSEO prevedli manjkajočih 40 strani *Tovarišije*. Kako, je vprašanje. (Rebula 1996: 71)

V ospredju italijanskih poročil je mednarodna polemika, ki tudi oba tržaška članka odmika od samega Kocbekovega dela. Milanskega recenzenta Giorgia Acquaviva in rimskega poročevalca Marcella Portesija zanimajo predvsem vprašanja osvobodilnega boja, njegova povezanost z revolucionarnim prevratom ter možnost sožitja ateističnega in krščanskega v zgodovinski akciji.

Iz tega časa je evidentirana le ena ambicioznejša italijanska recenzija. Poldrugo leto kasneje jo je objavil Arnaldo Bressan v krajevni reviji *Studi Goriziani* (Bressan 1977). Avtor je gradil svojo presojo na ugotovitvi, da so Kocbekove izkušnje in doživljanje odporniškega gibanja globoko povezane z vprašanji o vlogi krščanstva in kristjana v odporništvu, to je s problemi, ki so jih obravnavali tudi nekateri pomembni tuji misleci, ko so ga skušali povezati z intelektualno tradicijo Evrope. Bralca je želel prepričati o

⁵ Bibliografija polemike je objavljena v *Zalivu* 1975, št. 50/51, str. 141–143. Prim. tudi: Autori scomodi, *Il Meridiano di Trieste* 24.–27. 4. 1975, št. 17, str. 2; »Compagnia« in italiano, Un nuovo capitolo del »caso« Kocbek, *Il Meridiano di Trieste* 29–31. 5. 1975, št. 22, str. 9; Giorgio Acquaviva: L'incontro nella battaglia fra cattolici e comunisti, *Il Giorno* 18. 6. 1975, št. 136, str. 11; Marcello Portesi: Edvard Kocbek – »Compagnia« la resistenza partigiana in Slovenia, *La Fiera letteraria* 21. 9. 1975, št. 38, str. 20; Ulderico Bernardi: Edvard Kocbek, *Corriere della Sera* 26. 11. 1975; Arnaldo Bressan: Edvard Kocbek, *Compagnia*, La resistenza partigiana in Slovenia, *Studi Goriziani* 1977, str. 148–150; Gino Brazzoduro: Una lettura di Kocbek, *Most* 1980, št. 55/56, str. 13; Marija Pirjavec (1989, 1989).

evropskih dimenzijah slovenskega misleca in pesnika, kar argumentira z opozorili na kozmopolitske poteze njegove biografije, v kateri še posebej podčrta njegov študij v Berlinu in Parizu ter tako izkoristi pomen referenc v tujini kot utemeljitev kvalitete določenega pisatelja neznanega narodiča.

Pri vrednotenju teh odmevov velja opozoriti, da so za tu aktualizirana vprašanja v Italiji manj občutljivi, saj so njihovo odporniško gibanje in boj proti fašizmu obvladovale drugačne zakonitosti kot v Sloveniji, tako da niso vsebovale niti tistih paralel, ki jih je mogoče potegniti med refleksijami Kocbeka ter Bölla v Nemčiji ali Andrzejewskega na Poljskem. Italijanski prevod *Tovarišije* je tako postal oddaljen odsev vprašanj, ki so tedaj vznemirjala Slovenijo in deloma Nemčijo, kjer je bil odmev Kocbeka nepri- merno močnejši.

Literarnozgodovinsko gradivo ne omogoča zanesljivega sklepanja o globini in trajnosti recepcije Kocbeka, očitno pa je nihanje med težnjo, da bi ga predstavili kot pomembnega evropskega misleca in nekakšnega desidenta v komunističnem svetu, medtem ko je ostalo neaktualizirana umetniška kvaliteta njegovega ustvarjanja. Očitno so vsi opisani napori zbudili vse preskromen odziv, da bi se Kocbek ohranil v spominu italijanskih bralcev vsaj nekaj let. Ko je 1979. izšla celotna *Tovarišija* v dveh knjigah in še knjižni izbor njegove poezije, je bil pesnik v italijanski javnosti skoraj pozabljen. Nastati so morala tudi drugačna nesoglasja, saj ga ni izdal prvotni milanski založnik in verjetno so morali popularizatorji na novo romati od založnika do založnika. Vključen je bil v program ne posebno vidne bolonjske založbe *Centro studi Europa Orientale*, ki je namenjala posebno pozornost protikomunističnim publikacijam v Vzhodni Evropi. Očitno tudi s prevajalcem Antoniom Setolo, enim redkih italijanskih prevajalcev, ki dokaj obvlada slovenščino, popularizatorji niso imeli sreče, saj so slovenski kritiki kmalu opazili množico netočnosti in stvarnih prevajalskih napak.⁶ Založnikova predstavitev na ovitku prikazuje Kocbeka kot osebnost evropskega formata, katerega človečansko in krščansko pričevanje pomeni prispevek k boju za človeka, k refleksiji zgodovine in kulture. Podobno naklonjen je tudi uvodni esej Angela Leoneja, pa vendar najdemo v italijanski javnosti komajda kakšen odmev. Ginu Brazzoduru, sodelavcu revije *Most*, je uspelo objaviti svoj esej le v tej lokalni slovenski reviji (*Brazzoduro* 1980). V milanskem katoliško usmerjenem dnevniku *Avvenire* je izšel članek Arriga Bongiorno, v goriški reviji *Studi Goriziani* pa prispevek Alojza Rebule, a je bil objavljen šele po Kocbekovi smrti 1982, ko se je pesnika ponovno spomnil tudi katoliški dnevnik *Avvenire*.⁷ Nekaj let kasneje je ista goriška revija objavila tudi študijo Marije Pirjevec, ki je pesnika in misleca obravnavala tudi v svoji knjigi študij o slovenski literaturi *Trubar, Kosovel, Kocbek e altri saggi sulla letteratura slovena* (Pirjevec 1989).

Prizadevanja, da bi Italijani spoznali enega največjih duhov slovenske književnosti, so torej privedla do določenih uspehov, ki pa so ostali omejeni na ozko časovno ob-

⁶ Med slovenskimi poročili so najpomembnejši članki Borisa Pahorja, ki so izšli v tržaškem *Novem listu* 30. 8. 1979, 13. 9. 1979 in 20. 9. 1979. Poleg tega je na pomanjkljivo prevajalčevo znanje slovenščine opozorila tudi Jolka Milič v članku Tolminci, sivke in generali (*Primorski dnevnik* 5. 4. 1990, št. 90, str. 9). Boris Pahor je tudi sam poskušal prevajati Kocbekovo poezijo (Pahor 1989: 235).

⁷ Arrigo Bongiorno: Nei versi di Kocbek il respiro di un'anima europea, *Avvenire* 11. 3. 1980, št. 55, str. 3; a.bo: La Slovenia profetica di Kocbek, *Avvenire* 14. 1. 1982, št. 11, str. 3; Alojz Rebula: Un poeta tra Cristo e Marx, *Iniziativa Isontina* 1981, št. 77, str. 11.

dobje, zato ne potrjujejo teze, da se zanimanje zanj pogloblja. Najtehtnejše obravnave so prispevali Slovenci, ki so očitno prepričali tistih nekaj italijanskih publicistov, da so po enkrat oziroma dvakrat pisali o slovenskem pesniku, vendar je ostalo zanimanje za Kocbeka in slovensko literaturo v glavnem izven njihovega horizonta. Te italijanske stalnice presegata le interpretaciji Gina Brazzodura in Arnalda Bressana. Če bi danes hoteli ponovno izdati prevod kakšnega Kocbekovega dela, bi ga bilo treba predstavljati na novo. Vzroke je mogoče iskati v različnih smereh, ne moremo pa prezreti nekaterih ponavljajočih se dejstev. Razen enega so vsi italijanski pisci o Kocbeku v tamkajšnjem prostoru dokaj neuveljavljeni. Vsaj prevodi poezije očitno ne dosegajo primerne kvalitete, dve od treh knjig sta izšli pri manj znani lokalni založbi in nista prodrli v širši prostor. Pri populariziranju so poudarjali predvsem njegovo publicistično aktualnost, ki pa s svojo vsebino v Italiji ne tedaj ne kasneje ni zbujala prevelike pozornosti. Zaradi tega obe izdaji Kocbekovih memoarjev nista imeli takšnega odziva, kakršnega ima navadno ta zvrst, če obravnava aktualno problematiko, ki zbuja splošno zanimanje. Premalo so bili izpostavljeni istočasni odmevi v Nemčiji in Franciji. Vsi posredniki so se razmeroma kmalu utrudili v svojih prizadevanjih, saj so poleg običajnih težav s prepričevanjem založnikov imeli opravka še z nasprotovanjem slovenskih oblasti zaradi znane polemike. Usoda Kocbeka v Italiji kaže meje, ki jih slovenski pesnik, pisatelj in publicist težko preseže.

* * *

Pri raziskovanju recepcije Ivana Cankarja pri Italijanih smo odkrili zanimivo epizodo, ki je pomembna, ker je nastala spontano, brez prizadevanj slovenskih posrednikov (JAN 1996). Eno izmed obeh tržaških izdaj Cankarjevega *Hlapca Jerneja* iz leta 1925 je s priznanjem omenjal Tržačan Roberto Bazlen v nekem pismu Eugeniju Montaleju in ga prepričal, da je potem o delu poročal v turinski reviji *Il Baretto*.⁸ Neposredno za tem, ko je ta znani tržaški kritik napisal o Shawovi drami *Heartbreak's House*, da je »*neprimerno bolj inferiorna od njene fame*«, je o Cankarjevem delu izjavil, da je »*zaradi čistosti svoje epske linije to ena najbolj popolnih stvari, ki jih pozna*«, in da bi zato o tej pripovedi »*slovenskega pisatelja*« rad bral Montalejevo kritiko v dostojni reviji.⁹ Kasnejši Nobelov nagrajenec je sprejel Bazlenovo oznako za izhodišče svojega eseja. Montale je ugotovil, da je *Jvan* (sic) *Cankar v svojem Hlapcu Jerneju predvsem umetnik, ne pa mislec in propagator neke ideje*, kot bi lahko sledilo iz opomb prevajalcev v predgovoru. Po obsežnem povzetku vsebine prizna, da se v takšni obnovi izgubi »*jasnost kompozicijske linije*«, zbledi »*glasbeni organizem*«, vidni ostajajo le najbolj dvomljivi deli in najbolj nevaren razplet. Zaključí, *da bi težko našel umetniško besedilo, ki bi bilo bolj oddaljeno od tistega, kar je sposoben sprejeti z naklonjenostjo, sedaj pa*

⁸ Pismo z dne 5.3.1925 je objavljeno v knjigi Roberto Bazlen: *Scritti*, Milano 1984, str. 357–359. Podatek v tržaških krogih ni ostal prezrt – Gino Brazzoduro: Un'idea di letteratura a Trieste, *La Battana* 1987, št. 85, str. 5; A. R.: Ob zbirki kritik Roberta Bazlena, *Mladika* 1995, št. 7, str. 155–156; Košuta, Miran: La scoperta di Montale, Cenni sulla letteratura slovena, *Metodi e ricerche* (Videm) 1997, št. 2, str. 3–8.

⁹ "La casa editrice "Parnaso" di Trieste ha pubblicato la traduzione di una novella di uno sloveno, Ivan Cankar: *Il servo Bartolo ed il suo diritto*. È, come purezza di linea epica, una delle cose più perfette che conosca. Vorrei leggere una tua critica in una rivista decente." N. m. str. 358.

*se mu ob tem konkretnem primeru zdi enako težko spomniti se pripovedi, ki bi ji bolje uspelo preseči definicije in sheme.*¹⁰

Gre za zgovorno epizodo, ki izstopa, ker je prevod Ivana Regenta in Giovannija Susska, na katerega se pisanje nanaša, pomanjkljiv, a očitno vseeno ni izničil Cankarjeve umetniške prepričljivosti. Posredniki Cankarja bi jo lahko izkoristili pri svojih prizadevanjih, vendar je bila neznana vse do ponatisa Bazlenovih spisov v navedeni knjigi. Še pomembnejše pa je, da je ostal neznan Montalov esej v Turinski reviji, čeprav je to ena redkih izvirnejših italijanskih interpretacij Cankarja (Jan 2001). Revija je težko dostopna in sem ga s težavo ekscerpiral v turinski mestni knjižnici, ni mi pa uspelo ugotoviti, ali je ta objava vplivala na zanimanje turinskega slavista Bartolomea Calvija za Ivana Cankarja, ki ga je kasneje prevajal in pisal o njem tudi različne prispevke.¹¹

V obeh primerih je razvidno, kolikšnega pomena so revijalne objave in kako vplivajo na recepcijo, pri tem pa je treba upoštevati, da ima vsaka revija svoj krog ustvarjalcev z določenimi interesi, pomembnimi za procese, ki nas zanimajo in narekujejo analizo revijalnega življenja vsaj v obmejnem prostoru, preko katerega je potekala večina posredniških poskusov slovenske književnosti v italijanski kulturni prostor.

* * *

Ko je 1973. leta usahnila tržaška revija *Umana*, katere pomen za uveljavljanje slovenske literature, predvsem pa Srečka Kosovela, smo že obravnavali v drugih prispevkih (Jan 2001b), je bilo v Trstu začititi praznino, tako da je čez štiri leta nastala nova revija s podobnimi ambicijami *La Bora* (Burja), Ustanovila jo je skupina intelektualcev, med katerimi je bil najbolj aktiven urednik Ricciotti Lazzaro, v razmeroma ozkem krogu sodelavcev pa so bili tudi nekateri slovenski ustvarjalci: Karel in Sergij Milič, Klavdij Palčič, Jože Pirjevec, Mara Debeljuh Poldini, Filibert Benedetič in še kdo. Mesečnik za »zgodovino, gospodarstvo, umetnost in kulturo« se je obdržal le nekaj let (1977–80), izšlo je samo dvajset števil in pri publiku ni imel pričakovanega odziva, tako da je usahnil, preden je zaživel kot »prostor povezovanja narodov, ki živijo v istem mestu«, in preden je lahko uresničil cilj, da se »pričnejo dejstva prikazovati takšna, kakršna so, brez predsodkov, laži in napihovanja«. Značilni so članki s slovensko tematiko, ki pričajo, kako so se sodelavci zavedali vrzeli v poznavanju osnovnih značilnosti slovenske kulture. Jože Pirjevec je napisal šest prispevkov o zgodovini Slovencev od naselitve do prve svetovne vojne. Mara Debeljuh Poldini je prikazala Alojza Rebulo in Borisa Pahorja, ki tedaj doživita svojo prvo resnejšo predstavitev italijanskemu bralstvu. Zgodovino slovenskega gledališča v Trstu je obdelal Filibert Benedetič, ki je

¹⁰ "Da un riassunto, quale il presente, tutto va perduto di quel ch'è continuità in linea, impostazione e risoluzione dei temi: svanisce l'organismo musicale, restano in evidenza le parti più ambigue, gli sviluppi più pericolosi. [...] Ma stabilita questa distinzione null'altro pare a noi di dover domandare. Non ci resta facile trovare uno scritto d'arte di un "genere" più lontano di quelli della nostra capacità di simpatia; altrettanto difficile ci pare ora, nel concreto, ricordare molti racconti ch'escano meglio vittoriosi dalle angustie delle definizioni e degli schemi." Eugenio Montale: Un servo padrone, *Il Baretto* (Turin) 15. 11. 1925, št. 15, str. 21.

¹¹ Tudi korespondenca med Bartolomeom Calvijem in Francem Batičem, ki je leta 1957 pripravil seminarsko nalogo za B diplomski izpit o njegovih prevodih Cankarja v italijanščino, ne ponuja odgovora na to vprašanje.

razčlenil celoten tržaški repertoar od prve predstave v slovenski čitalnici do 1980. leta. Posebno pozornost je namenil tudi turnejam Slovenskega stalnega gledališča, njegovi publiki in številu predstav, pa tudi velikim finančnim težavam.

Skoraj dve desetletji je izhajal mesečnik *Trieste*, ki je bil ustanovljen 1953. leta. V njem je Josip Tavčar prispeval zanimiv članek o zavorah, ki preprečujejo kulturno izmenjavo med Tržačani italijanske in slovenske narodnosti, Dimitrij Volčič pa je med drugim poročal o krizi slovenskega revijalnega tiska ob ukinitvi Perspektiv. O slovenski problematiki so pisali tudi Aleš Lokar, Guido Botteri, Vittorio Vidali, Carlo Schiffrer, Guido Miglia itd., a tudi ta »prostor za srečevanje literarnih ustvarjalcev obeh narodov« je ostal v veliki meri neizkoriščen (Dolhar 1995: 33–36).

Kratkotrajno izhajanje revij, njihova omejenost na ozko teritorialno območje (kapanilizem) in s tem povezan njihov šibki vpliv ni v italijanskem prostoru nič nenavadnega.¹² Ker tudi to področje urejajo tržne zakonitosti in ni deležno izdatnejših subvencij iz javnih sredstev, se revije le s težavo obdržijo dlje časa. Njihov vpliv je močno omejen še s komercialnim revijalnim tiskom. Ob visoki profesionalnosti najbolj razširjenih magazinov, ki izdajajo posamezne številke v milijonskih nakladah, te publikacije ne morejo imeti takšne vloge kot v Sloveniji, presojanje posameznih literarnih stikov v teh okoljih pa lahko zavede v napačno ocenjevanje njihovega pomena, zato je podatke treba dopolniti tako, da nastane celovita podoba te plasti kulturnega prostora. Sporadično se namreč pojavljajo omenjenim podobne revije tudi v drugih časovnih obdobjih. Tako kot poznamo v preteklem stoletju italijansko – slovensko revijo *Arcadia*, že omenjeno *Favillo* s prilogo *La Musa slava*, v novejšem času pa *Trieste*, *Ponterosso* in *Umano*, sta samo leta 1993 pričeli izhajati kar dve takšni lokalni reviji, čez dobro leto pa sta se jima pridružili še dve.¹³ Dvomesечnik *Lettere triestine* (Tržaško slovstvo) je najprej urejal kardiolog Fulvio Camerini. Izdajala ga je skupina tržaških intelektualcev, ki je vključevala tudi nekaj Slovencev in si je želela sodelovanja z obeh strani meje. Po dobrem letu je prerasel v moderno oblikovan mesečnik, v katerem so svoje članke objavili tudi nekateri slovenski ustvarjalci, vendar je kasneje zašel v hude težave.¹⁴ Trimesečnik *Trieste & oltre* je v poskusni številki na nekaj mestih pisal o Slovencih, slovenski avtorji so sodelovali tudi kasneje, vendar je slovensko leposlovje v bistvu obravnavala le Marija Pirjevec.¹⁵ Na straneh revije so se vrstila poročila o dogajanju na ozemlju

¹² Celo florenške revije iz začetka 20. stoletja, ki so ključnega pomena za razvoj italijanske književnosti, so izhajale le po nekaj let: *Leonardo* od 1903 do 1907, *Voce* od 1908 do 1916, *Lacerba* od 1913 do 1915 (Petronio, Giuseppe 1964: 848–849).

¹³ Tržaška »Favilla« (1836–1846), Prva italijanska revija, ki je seznanjala italijanske kroge s kulturo slovanskih narodov, *Primorski dnevnik* 19. 8. 1956, št. 184, str. 3; Miran Košuta: Štirje mejniki, *n. m.* 16. 11. 1993, št. 307, str. 2; Darko Darovec: Poskus italijansko-slovenskega političnega nastopa v prvi polovici 19. stoletja; *n. m.* 16. 1. 2005, št. 13, str. 19.

¹⁴ Sandor Tence: Intelektualni Trst se vendarle premika, Poskusna številka Tržaških pisem, *Primorski dnevnik* 29. 4. 1994, št. 115, str. 11; Bojana Vatovec: O sodobni stvarnosti in vprašanje identitete, *n. m.* 29. 10. 1993, št. 289, str. 14; Zakaj ni prodrla revija, ki spodbuja k razmišljanju o Trstu, *n. m.* 6. 8. 1995, št. 211, str. 7. Beseda lettere v italijanščini lahko pomeni pismo, vendar tudi slovstvo, literaturo.

¹⁵ Alojz Rebula: Le tensioni spirituali e culturali nella Slovenia d'oggi, *Trieste & oltre* 1993, št. 2, str. 162–167; Ivan Verč: Gli slavisti italiani sulla legge Maccanico, *n. m.*, 1993, št. 4, str. 296–297; Jože Pirjevec: I segreti della Slovenia, *n. m.*, 1993 št. 4, str. 324–325; Marija Pirjevec: La letteratura slovena di Trieste: Kosovel, Bartol, Pahor, *n. m.*, 1994, št. 7–8, str. 760–765; Boris Pahor: Il contributo di Trieste e Gorizia alla

nekdanje Jugoslavije ter polemične izmenjave mnenj o različnih kulturnih vprašanjih, a tudi ta obetavni začetek dialoga je zamrl, ker je revija kmalu prenehala izhajati.¹⁶

V tržaškem mesečniku za kulturo *Trieste Artecultura*, oziroma Arte & Cultura ali Artecultura, ki jo ureja Claudio H. Martelli, izdaja pa jo zasebna založba Hammerle editori, so v kulturnih pregledih in poročilih o razstavah, publikacijah, srečanjih itd., samoumevno začeli upoštevati tudi slovenske prispevke, tako da so skoraj v vsaki številki prisotni tudi Slovenci. Obseg te pozornosti ilustriramo z izborom prispevkov s to tematiko: ob izidu pesniške zbirke Aca Mermolje so izdali izbor njegove poezije v prevodu Jolke Milič, večkrat so predstavili slovenske likovnike, ocenili so zbirko Aleksija Pregarca *Samohodec*, Nada Čok je poročala o nekaterih predstavah Slovenskega stalnega gledališča, Patrizia Vascotto je objavila intervju z Markom Kravosom; v trideseti številki so oktobra 2000 objavili dva članka o Srečku Kosovelu; Sergij Pipan je objavil prispevke o Vladimiru Bartolu, Srečku Kosovelu in nekaterih drugih vprašanjih.¹⁷ Leta 2002 je v sedeminštirideseti številki (str. 31) Giuliano Zannier predstavil grotesko v dveh dejanjih Aleksija Pregarca; Patrizia Vascotto je pisala o gledališki predstavi *Ti-stega lepega dne*, ki jo je uprizorilo novogoriško gledališče; junija 2003 so Jolki Milič objavili izbor prevodov in predstavitev Toneta Pavčka; o obeh njenih v italijanščino prevedenih zbirkah Daneta Zajca (*Fuoco e cenere*, 2004 in *Amore e morte/Ljubezen in smrt*, ki jo je 2005. izdala doberdobska župnija alias župnik Ambrož Kodelja) se je v aprilski številki leta 2006 razpisal Claudio H. Martelli, glavni urednik revije, ki je v pregledu tržaškega kulturnega dogajanja za leto 2004 upošteval tudi Pavla Merkùja in Borisa Pahorja (slednji je tedaj, ob svoji devetdesetletnici, ko je dobil tudi vrsto priznanj, zbudil precej pozornosti tudi v italijanski javnosti). V štiriinosemdeseti številki je 2005 leta izšel članek Sergia Sozija, v katerem je primerjal Petrarco s Prešernom; v šestdeseti številki objavijo prispevek ob 100-letnici rojstva Vladimira Bartola, recenzijo knjige Dušana Jelinčiča *Scacco al buio*.¹⁸ Ko so s šestdeseto številko proslavili petletnico izhajanja, so poudarili, da se je v teh letih nabralo okrog 120 sodelavcev, med njimi 40 stalnih. Revija najbolj prizadevnim soustvarjalcem podeljuje tradicionalne nagrade, s katero so leta 2005. počastili tudi Jolko Milič, za njeno »dragoceno in inteligentno delo na področju združevanja književnosti dveh dežel in držav, ki so si geografsko blizu, [...] da bi se kulturne ovire odpravile in odprle literarne meje za boljše obojestransko spoznavanje«.¹⁹

letteratura slovena, I., II, n. m., 1994, št. 4 in 5, str. 504–515; Boris Pahor: Superare l'incapacità storica di armonizzare i contrasti, n. m., 1994, št. 7–8, str. 770–776. Prim.: Trieste & oltre ne izhaja več, *Primorski dnevnik* 10. 5. 1996, št. 107, str. 6.

¹⁶ Prim.: »Trieste & oltre«, revija usmerjena v prihodnost, *Primorski dnevnik* 22. 4. 1993, št. 160, str. 3; Miran Košuta: Pomlad in Trstu, n. m. 3. 5. 1994, št. 195, str. 3; Trieste & oltre ne izhaja več, n. m. 10. 5. 1996, št. 107, str. 6; Revija »Trieste & oltre« ne izhaja več, n. m. 15. 5. 1996, št. 111, str. 6; Peterle v reviji »Trieste ed oltre«, *Novi list* 11. 5. 1995, št. 1967, str. 3.

¹⁷ Prim. poročila o reviji v *Primorskem dnevniku* 11. 8. 1998, št. 189, str. 6; 5. 1. 1999, št. 3, str. 6; 29. 11. 1999, št. 280, str. 3; 7. 1. 2000, št. 6, str. 6; 4. 10. 2000, št. 229, str. 8; 26. 11. 2000, št. 275, str. 6; 23. 6. 2001, št. 149, str. 7.

¹⁸ *Primorski dnevnik* 20. 4. 2002, št. 92, str. 12; n. m. 2. 3. 2003, št. 52, str. 5; n. m. 29. 10. 2004, št. 206, str. 14; n. m. 18. 3. 2005, št. 65, str. 7;

¹⁹ Olga Knez: Podelili tradicionalne nagrade mesečnika; *Primorski dnevnik* 4. 1. 2005, št. 2, str. 10; Med nagrajenimi tudi Jolka Milič in Deziderij Švara; n. m. 28. 12. 2004, št. 308, str. 10.

Podobno kot na Tržaškem je tudi na Goriškem in v Videmski pokrajini mogoče navesti vrsto lokalnih periodik, ki imajo že ugotovljene značilnosti in podoben odnos do slovenske književnosti, zato naj zadostuje opozorilo le na več kot štirideset let staro goriško revijo *Iniziativa Isontina*, ki v uvodniku jubilejne stoprve številke poudarja, da se je »*radostila vsake kulture, ki je hotela živeti in preživeti ter rasti: od italijanske do slovenske, od furlanske in bezjaške, do odmevov nemške kulture in hebrejskega sveta, kar vse pripada edinstveni polifoniji tega ozemlja*«. ²⁰ V prvi obliki je začela izhajati 1959. leta, sodelavec in dolgoletni urednik Celso Macor pa je vabil slovenske sodelavce in večkrat objavljajl prispevke o slovenski književnosti, filozofiji in glasbeni ustvarjalnosti, čeprav sodelovanje z novogoriško revijo Primorska srečanja ni zaživelo. V isti številki objavljeni bibliografski popis prispevkov odkriva med dva tisoč petstotimi približno trideset takih s slovensko tematiko. Tudi te so večinoma prispevali Slovenci, obravnavana tematika pa je največkrat splošno kulturna ali ozko specializirana, medtem ko je slovenska književnost komajda prisotna, vendar se z različno frekvenco pojavljajo praktično vsa leta izhajanja. ²¹ Med njimi najdemo tudi takšne, ki so zahtevali znaten uredniški pogum, saj obravnavajo krivice, ki so jih Italijani storili Slovincem. Tako devetintrideseta številka (2004) prinaša članek *Ustje e lapidari – La forza del perdono*. Povezan je z delovanjem društva Concordia et pax in se nanaša na spominsko srečanje v Ustju, ki so ga italijanski vojaki 1942. leta požgali, skupino domačinov pa ustrelili. V isti številki najdemo tudi referat Igorja Škamperjeta z zborovanja Inštituta za srednjeevropska srečanja, Sinuhe Marotta pa je napisal članek *Biti veren in mlad ob meji* (obrnava tudi vernost mladih Slovencev), Filibertu Benedetiču so objavili govor ob stoletnici Trgovskega doma v Gorici, izšel pa je tudi intervju z Luigijem Tavanom, avtorjem zgodovine goriške nadškofije, v kateri upošteva tudi slovensko komponento. ²²

Nastanek videmske revija *Politica e cultura*, ob kateri je navezal vrsto italijanskih stikov Ciril Zlobec, je povezan z zelo bizarnimi interesi izdajatelja. Njen založnik je bil advokat Loris Fortuna, ki je z njeno pomočjo hotel napraviti politično kariero in tudi uspel. ²³ Tega so se zavedali vsi sodelavci, pa ni nobenega motilo. ²⁴ V dveh letih njenega izhajanja (1960 – 1962) so izdali le nekaj števil, vendar so predstavili tri

²⁰ Celso Macor: Trentacinque anni, cento numeri, *Iniziativa Isontina*, december 1993, št. 101, str. 3–4.

²¹ Umberto Urbani: La vita e l'opera di France Prešeren, *Iniziativa Isontina* 1967, št. 33, str. 33; Ezio Martin: France Bevk, autore per ragazzi, n. m., 1967, št. 33, str. 33; Oskar Simčič: L'assoluto nel pensiero e nell'esperienza di Vladimir Truhlar, n. m., 1977, št. 68, str. 61; Alojz Rebula: Un poeta tra Cristo e Marx – Edvard Kocbek, n. m., 1981, št. 77, str. 11. V 84. št. 1997 je Giovanni Talloneo, ki je kasneje napisal tudi slovensko slovnico za Italijane, pisal o slovenskih slovnica in priročnikih za študij slovenščine, Roberto Spazzalia o fašistični stranki v Ljubljani. Prim.: Več zapisov o Slovincih, *Primorski dnevnik* 5. 12. 1997, št. 289, str. 8.

²² Andrej Bratuž: Italijanska revija in slovenska stvarnost; *Novi glas* 20. 1. 2005, št. 12, str. 9.

²³ Kot poslanec je v začetku osemdesetih let v zakonodajni postopek vložil zakonski predlog za zaščito jezikovnih manjšin, ki pa je bil sprejet skorajda 20 let kasneje (1999) kot zakon št. 482 (prim. *Primorski dnevnik* 6. 8. 2000, št. 182, str. 16; ŠUŠMELJ, Jože 2003). Loris Fortuna, ki je umrl 25. 11. 1985, je bil kot antifašist pol leta zaprt v Goriških zaporih, zato je italijanska zveza partizanov (VZPI/ANPI) 9. 11. 2001 dala pobudo, da se postavi spominska plošča na steno goriških zaporov v ulici Barzellini.

²⁴ Ciril Zlobec: Italijanska srečanja slovenskega pesnika, XI. nadaljevanje, *Radio Trst A*, 8. 5. 1993. Navedeno po rokopisni podlagi oddaje.

slovenske likovnike, objavili Zlobčeve pesmi in dva izbora jugoslovanske poezije, preko te skupine pa je Zlobec začel navezovati stike s številnimi italijanskimi literati (Jan 2001b, 2006, Zlobec 1998).

Podobno kot vodi Zlobčeva pot v italijanski prostor preko stikov s krogi ustvarjalcev, ki se zbirajo ob določenih revijah, so tudi drugi posredniki izkoristili revijalni tisk za promocijo slovenskega leposlovja in za prebujanje italijanskega zanimanja za slovensko kulturo. Med temi ima posebno mesto Jolka Milič. Nekatera poročila o njenih revijalnih prevodih včasih navajajo istočasne objave celo v štirih italijanskih revijah.²⁵ Jolka Milič je vzpostavila stike in uspela objaviti vrsto prevodov v različnih italijanskih revijah: od gledališke revije *Scena* prek reških revij italijanske manjšine *La Battana* in *Panorama* ter dvojezične revije slovenske narodnostne skupnosti *Most* do tržaških periodik *Bora*, *Meridiano di Trieste*, *Le voci della Luna*, *Almanacco del ramo d'oro* in *Autoturismo*, videmske revije za kulturno informiranje *Perimmagine*, milanskih revij *Ariana*, *Poesia* in *Schema*, barijske *La Vallisa* in dvomesečnika *Leggere Donna* (Ženska branja, ali Ženske pisave), padovanske *La nuova tribuna letteraria*, bolzanskih periodik *Regioni panorama* in *Nuovo contrappunto*, beneške revije *La rivista di Alpe Adria*, novarskega dvomesečnika *Lunarionuovo*, florenške revije *Città di Vita*, trimesečnika *Soglie* (Pragovi), ki izhaja v Pizzi, revije *Il banco di lettura*, polletnika, ki izhaja v Turijaku (Turriaco) blizu Gorice, faenške revije *Mobydic*, toskanske revije za primerjalno pesništvo *Semicerchio* (Polkrog), *Voci della nuova Europa* iz Bologne in verjetno še v kakšni, ki je ostala prezrta. Obsežen repertoar teh revijalnih objav smo prikazali že v drugih prispevkih (Jan 2001a, 2001b, 2006). zato naj tu opozorimo le na izstopajoče značilnosti, ki opozarjajo, da je njeno delo sistematično in trajno, kar predstavlja osnovni pogoj za uspeh. Tudi izbrani krožki za sodelovanje imajo nekatere skupne poteze. Najbolj opazno je, da so blizu različnim oblikam »ženske literature« ter feminističnim gibanjem raznovrstnih oblik. Druga značilnost teh soudeležencev v komunikaciji je, da so to navadno lokalna jedra z močnimi ustvarjalnimi ambicijami ter možnostjo živega odziva med publiko domačega okolja. Največja prednost teh objav je njihova relativno velika frekventnost, šibko stran pa predstavlja dokaj visoka stopnja hermetičnosti in kvantitetno majhen obseg vsakokratne objave.

Izhajanje krajevnih, kulturi namenjenih revij v Italiji je v veliki meri dokaj naključno in navadno zapisano kratkotrajnemu življenju, za tako obsežen kulturni prostor pa jih niti ni veliko.²⁶ Nekoliko daljšo tradicijo imajo revije, ki so vezane na kakšno profesionalno ustanovo, preko katere jih financira država ali krajevna uprava, ker so vključene v okvir njihovega delovnega programa. Poleg številnih drugih je takšna revija npr. *Studi Goriziani*, ki jo je 1923. pričela izdajati *Biblioteca statale Isontina* v Gorici najprej kot nekakšno protiutež graške *Görzen Studien*, da bi zaščitili »italijanski značaj« Gorice, a je po drugi svetovni vojni vendarle objavila poleg različnih člankov o slovenski

²⁵ Slovenska poezija v Italiji, Delo 10. 11. 2004, št. 261, str. 12 (Književni listi); J. M.: Naši pesniki v Italiji, n. m. 2. 2. 2004; Anica Perpar: Slovenski avtorji v reviji *Perimmagine*; Beseda, december 2003, št. 4, str. 5.

²⁶ Leta 1980 naj bi v celotni Italiji izhajalo okrog 38 vidnejših revij, ki so bile namenjene poeziji. Poleg teh naj bi v inozemstvu izhajalo še 7 takšnih revij. Vse so v glavnem namenjene neposredni prodaji naročnikom in jih je težko najti v knjigarnah.

stvarnosti tudi šestnajst literarnozgodovinskih prispevkov. Večinoma so jih napisali Slovenci, vendar tudi Arturo Cronia, Ezio Martin, Fulvio Salimbeni, Silvano Cavazza, Sergio Tavano, če izpostavimo le najvidnejše.²⁷ Obravnave s slovensko tematiko so postale bolj zaželeni, ko je vodstvo knjižnice ter uredništvo revije prevzel Guido Manzini. Morda zato, ker ni bil Goričan, ni imel nacionalnih predsodkov in ga je kultura naroda, ki je do preselitve v novo okolje ni poznal, pričela zanimati.²⁸ Druga takšna revija – *Metodi e ricerche* – je vezana na videmsko ustanovo *Centro Studi regionali* in tudi ta je natisnila več prispevkov o slovenski literaturi. Tudi te so pisali predvsem Slovenci, kot npr. Marija Pirjevec, Miran Košuta, Slava Starc Križman, Neva Zaghet.²⁹ Med njimi le izjemoma srečamo kakšnega Italijana, kot npr. Arnalda Bressana, ki je tu objavil dve študiji o Bartolu.³⁰ Videmska univerza je pričela izdajati svojo serijsko publikacijo *Est Europa* s slovenistično tematsko številko in jo posvetila Martinu Jevnikarju, ki je tedaj odhajal v pokoj. V kasnejših letnikih je »slovenika« bistveno manj prisotna, morda tudi zato, ker je v Sloveniji zbudila manj odmevov, kot bi pričakovali, saj jo je v Slavistični reviji ocenil le podpisani.³¹

Le najdrznejša uredništva tovrstnih publikacij si upajo pripraviti posebne tematske številke, kakršna je skoraj tristo strani obsegajoča dvojna številka revije *Il Territorio*, ki je skušala podati celovito podobo »slovenske kulture v regionalni družbi«. V njej je sodelovalo okrog šestdeset slovenskih in italijanskih avtorjev, vendar je slovenski

²⁷ Carlo Battisti: Vocabolario botanico latino-sloveno, *Studi Goriziani* 1924, št. 2, str. 159; Arturo Cronia: Inedito e grande dizionario sloveno-tedesco di Stefano Kocjančič, n. m. 1954, št. 16, str. 2–30; Paolo Rezzi: Gli interessi slavistici di G. I. Ascoli, n. m. 1962, št. 32, str. 109–112; Guido Manzini: La cultura slovena sulla frontiera, n. m. 1965, št. 37, str. 63–76; Ezio Martin: Ivan Pregelj e l'epopea dei contadini di Tolmino, n. m. 1965, št. 38, str. 109–124; Fulvio Salimbeni: Il problema delle minoranze slave al confine orientale veneto dopo il 1866, n. m. 1977, št. 46, str. 69–87; Luciano Morandini: Pavle Merku, Le tradizioni popolari degli Sloveni in Italia, n. m. 1977, št. 45, str. 157–159; Raimondo Strassoldo: Stefano Kociančič (1818–1883), un ecclesiastico al servizio della cultura tra Sloveni e Friulani, n. m. 1984, št. 59, str. 119–120; Celsio Macor: Marijan Breclj, Sloveni ob Soči med Brdi in Jadranom, n. m. 1984, št. 60, str. 104–105; Raimondo Strassoldo: Pavel Stranj, La comunità sommersa, Gli Sloveni in Italia dalla A alla Z, n. m. 1992, št. 76, str. 130–131; Silvano Cavazza: Primož Trubar e le origini del luteranesimo nella contea di Gorizia (1563–1565), n. m. 1985, št. 61, str. 7–25; Celso Macor: Marija Pirjevec, Trubar, Kosovel, Kocbek e altri saggi sulla letteratura slovena, n. m. 1990, št. 72, str. 102–104. Vidnejši slovenski sodelavci: Lojzka Bratuž, Marijan Breclj, Zoltan Jan, Valentin Jelinčič, Branko Marušič, Jože Pirjevec, Marija Pirjevec, Milko Renner, Mitja Skubic, Emidio Sussi.

²⁸ Guido Manzini: La cultura sulla frontiera, *Studi Goriziani* 1965, str. 63–76; Marijan Breclj: Dr. Guido Manzini, *Knjižnica* 1975, str. 126–129; Marko Waltritsch: Goriška revija in Slovenci, *Primorske novice* 4. 8. 1995, št. 61, str. 9; *Primorski dnevnik* 17. 6. 2001, št. 144, str. 11.

²⁹ Zoltan Jan: Dve slovenistični raziskavi v videmski reviji, *Primorska srečanja* 1992, št. 139, str. 783–785. Kajetan Gantar: Razprava o Sovretu v italijansčini, *Delo* 29. 9. 1988, št. 186, str. 15 (Književni listi); Matejka Grgič: Pretok pričevanj in misli o slovensko-italijanskih odnosih, *Primorski dnevnik* 9. 4. 1998, št. 83, str. 8.

³⁰ Referat Arnalda Bressana na goriškem srednjeevropskem simpoziju je bil objavljen v *Sodobnosti* 1986. leta, nato pa še v videmski reviji *Metodi e ricerche* 1986, ker je izpadel iz zbornika o goriškem simpoziju. V isti reviji je Bressan 1988. leta objavil tudi prispevek Opažanja prevajalca o jeziku Alamuta.

³¹ *Est Europa*, Volume I, Miscellanea Slovenica. Dedicato a Martin Jevnikar; Udine, Università degli studi di Udine, Istituto di Lingue e letterature dell'Europa Orientale "Jan I. N. Baudouin de Courtenay" 1984, 245 str. Prim.: Zoltan Jan: Slovenistični zbornik videmske univerze, *Slavistična revija* 1985, str. 130–133.

literaturi namenjena le manjša pozornost.³² Številka, ki jo je izdal *Javni kulturni polivalentni center iz Ronk (Centro Culturale Pubblico Polivalente)*, je bila večkrat predstavljena in kmalu razprodana.³³ Značilno se zdi, da so kmalu za tem pripravili dva po obsegu dvojna zvezka o istrski kulturi na obeh straneh tedanje državne meje in o problematiki istrskih izseljencev ter tako nekako opravičili »pretirano« naklonjenost in zanimanje za slovensko problematiko, ki je bila izražena z izidom prejšnje številke. Kljub vsemu Javni center kaže zanimanje za slovensko kulturo, ki s tega območja izginja, tudi z drugimi akcijami. Ob tej reviji, ki so ji v zadnjem času sicer spremenili koncept, deluje dvojezična knjižnica, najpomembnejša pa je ustanovitev *Nagrade Srečka Kosovela*, ki jo ta ustanova namenja prevodom proznih, lirskih ter mladinskih del iz slovenske književnosti v italijanščino, ki je prva javna spodbuda z italijanske strani za pospeševanje poznavanja slovenske književnosti v italijanskem prostoru. Lahko bi zapolnila vrzel v nagradah za medkulturno izmenjavo, ki jih vsako drugo leto podeljuje Goriška pokrajina, čeprav Nagrade Srečka Kosovela ni vključila v svoje finančne načrte kljub večkratnim predlogom.³⁴

* * *

Zaradi sumničavega odnosa Italijanov do lastne manjšine v Jugoslaviji obe reški reviji italijanske manjšine *Panorama* in *La Battana* nimata širše publike niti na obmejnem območju, ker so ju povezovali z jugoslovanskim režimom, ki naj bi bil kriv množičnega povojnega izseljevanja »vseh italijanstvu zvestih Istranov«, zato Italijani, ki so ostali v Jugoslaviji, veljajo za nezanesljive, če ne celo za izdajalce.³⁵ Kljub temu Battano pošiljajo italijanskim književnikom in različnim kulturnim ustanovam v Italiji, mnogi njihovi prevodi so se kasneje pojavili v drugih italijanskih izdajah. *La Battana* je prispevala vrsto pobud za poznavanje jugoslovanskih književnosti v sosednji državi.³⁶ Med tem ko ima *Panorama* značaj splošnega magazina, naj bi druga postala izložbeno okno jugoslovanskih literarnih del, prevedenih v italijanščino, in skušala uresničiti idejo

³² *Il territorio* 1986, št. 16/17. Sodelavci: Cecilia Assanti, Alfredo Battisti, Lorenzo Bellomi, Filibert Benedetič, Valentina Bernardis, Antonio Virtale Bommarco, Darko Bratina, Andrej Bratuž, Gino Brazzoduro, Arnaldo Bressan, Karlo Černic, Ferruccio Clavora, Fabio Codra, Sergio Conetti, Maria Corsini Armani, Silvio Competa, Giorgio Depangher, Davorin Devetak, Karlo Devetak, Maria Grazia Devidè, Lorena Dobrila, Viljem Gergolet, Elvio Guagnini, Ravel Kodrič, Srečko Kosovel, Miroslav Košuta, Lucija Lavrenčič, Mario Lizzero, Maurizio Luchitta, Fabio Marchetti, Mario Maver, Paolo (sic!) Merku, Jolka Milič, Luciano Morandini, Claudio Palčić, Paolo Petricig, Giuseppe Petronio, Marija Pirjevec, Rosella Piciotta, Marco Puppini, Marino Qualizza, Alojz Rebula, Tullio Reggente, Milko Renner, Aldo Rupel, Silvana Schiavi Frachin, Giacomo Scotti, Danilo Sedmak, Oscar Simčič, Valentino Simonitti, Luigi Škerl, Stelio Spadaro, Pavel Stranj, Josip Tavčar, Fulvio Tomizza, Carlo Tullio Altan, Patrizia Vascotto, Ivan Verč, Marta Verginella, Alfredo Vernier, Leonardo Zanier, Luciano Zanon. Objavljene so tudi ilustracije.

³³ Poleg predstavitev v Ronkah in Trstu so organizirali njeno promocijo tudi v Rimu, kot poroča Primorski dnevnik 29. 10. in 2. 11. 1986. Publikacija je bila v celoti razprodana, vendar je treba upoštevati, da imajo takšne izdaje nizke naklade.

³⁴ Zoltan Jan: Ob nagradah Pokrajine: upoštevati tudi slovensko ustvarjalnost v Gorici, *Primorski dnevnik* 13. 4. 1988, št. 80, str. 8.

³⁵ Aldo Bressan: Ob štiridesetletnici ustanovitve dnevnika *La voce del popolo*, *Primorska srečanja* 1984, str. 161.

³⁶ Njen naslov opozarja na njeno trdoživost. Revija naj ne bi nikoli potonila, kot ne potonejo ribiški čolni, narečno poimenovani »battane«.

o manjšinah kot mostu med sosednjimi narodi tudi z drugimi prireditvami. Med njimi velja poudariti dolgo tradicijo srečan jugoslovanskih in italijanskih ustvarjalcev, ki so potekala od 1964. leta dalje. Slovenci jih kljub občasni udeležbi niso izkoristili za konkretne dogovore o uveljavljanju svoje književnosti v Italiji.³⁷ Prav tako ni mogoče ugotoviti, da bi okrog dvajset recenzij slovenskih leposlovnih del, ki jih je *La Battana* objavila, imelo kakšen odmev v italijanski javnosti. V tem krogu so bila najplodnejša prizadevanja Sergija Šlencja. Znani italijanist in avtor slovarjev je doma iz Ilirske Bistrice, pred prihodom na ljubljansko filozofsko fakulteto pa je bil lektor za italijanščino v Beogradu pri Erosu Sequiju, ustanovitelju in uredniku reške revije *La Battana*. Dosegel je, da je revija v letih 1964–1984, sporadično pa tudi kasneje, namenjala precejšnjo pozornost slovenski liriki, vendar je slovenska prisotnost usahnila že pred razpadom Jugoslavije.³⁸ Novejše objave prevodov Jolke Milič opozarjajo na možnost, da bi se sodelovanje lahko obnovilo kljub težavam med obema novima državama, kljub zapleteni istrski problematiki ter vprašanjih o sofinanciranju revije.³⁹ Enaka prizadevanja je mogoče razbrati ob jubileju, štiridesetletnici izhajanja revije.⁴⁰

Reški reviji in videmska *Politica e cultura* so pričele med seboj sodelovati 1960. leta. Giacomo Scotti, znani reški prevajalec neapeljskega rodu, ki je imel ambicije, da bi bil najpomembnejši posrednik in prevajalec jugoslovanskih književnosti v italijanščino, je prevedel izbor jugoslovanskih pesnikov za *Politico e culturo*, o reviji

³⁷ Po objavah v reviji je mogoče ugotoviti udeležbo Cirila Zlobca (1979, 1980, 1985, 1989, 1990), Mare Debeljuh Poldini (1980), Filiberta Benedetiča (1980), Pavla Merkúja (1982), Milka Matičetova (1982), Jožeta Pirjevca (1985, 1986), Josipa Tavčarja (1985), Draga Jančarja (1987), Braca Rotarja (1989), Darka Bratine (1989).

³⁸ Med prevodi naj omenimo: K. Koviča (1964), M. Bora (1965), E. Kocbeka (1965, 1967), C. Zlobca (1966, 1974, 1981, 1984, 1988), L. Krakarja (1966), F. Zagoričnika, (1968, 1976), T. Šalamuna (1970, 1978 in 1981), M. Kravosa (1978, 1987, 1994), M. Košute (1978), N. Maurer (1984), Borisa A. Novaka (1997). Sergij Šlenc je prevedel tudi odlomke Vidmarjevih Dnevnikov (1966). Občasno so bili objavljeni obširni izbori, pospremljeni s temeljitimi esei. Med takšnimi predstavitvami posameznih tokov slovenske književnosti v *Battani* je treba omeniti esej Tarasa Kermaunerja o avantgardi v Sloveniji (1967), ob katerem so izšle tudi pesmi T. Šalamuna, F. Zagoričnika, G. Plamna, M. Pogačnika, T. Hanžka, ki so jih prevedli G. Scotti, T. Jeremić, S. Turconi. Leta 1970. je bilo opozorjeno na antologijo Hermana Vogla s predstavitvijo novejšje slovenske poezije (A. Brvar, F. Forstnerič, V. Gajšek, M. Kocbek, T. Kuntner, P. Lužan, J. Olaj, A. Peršolja, T. Šalamun, V. Taufer, F. Zagoričnik, D. Zajc), kasneje pa še na antologijo mlade slovenske poezije Jaše L. Zlobca (1986). Denis Poniž je izčrpno pisal o novejši slovenski poeziji, ki jo je izbral France Zagoričnik (1976). Mara Debeljuh Poldini je predstavila Borisa Pahorja (1979), Marija Mitrović Vena Tauferja (1987). Atilij Rakar je obravnaval tržaška pisatelja Umberta Sabo (1978, 1983) in Itala Sveva (1988), Marija Pirjevec Marka Kravosa (1994). Nekoliko bolj skromno je s prevodi predstavljena slovenska proza A. Hienga (1966), F. Zagoričnika (1976), B. Pahorja (1986). Morda se zanimanje revije za slovensko književnost po daljšem premoru ponovno obuja, saj je 1987 objavila izbor Kravosovih pesmi v prevodu Jolke Milič, leta 1988 nekaj Zlobčevih pesmi iz antologijske zbirke *Nove pesmi* v prevodu Gina Brazzodura skupno z njegovim esejem. V prevodu Jolke Milič pa sta predstavljena 1993. leta Franjo Frančič, 1995. leta Tatjana Soldo, leta 1997 Boris A. Novak, leta 2002 izbor poezij Neže Maurer; leta 2003 izbor poezij Petra Semolića iz njegove zbirke Bizantinske rože, verjetno pa je ostal še prezrt kakšen prispevek. Jolke Milič je uredništvu poslala več prevodov slovenske poezije, ki so ostali neobjavljeni.

³⁹ Revijo sta pred razpadom Jugoslavije sofinancirali obe republiki, potem pa je ostalo finančno vprašanje dolgo nerešeno.

⁴⁰ Miro Kocjan: Revija *La battana* slavi 40-letnico izhajanja, Primorski dnevnik 23. 10. 2004, št. 255, str. 13; Matej Caharija: Bogata preteklost revije *La Battana*: 40-letnica obstola, n. m. 16. 4. 2005, št. 90, str. 11;

pa je poročal v reški *Panorami*. Tedaj bi se lahko razvili zanimivi literarni stiki, vendar se sodelovanje med revijami z obmejnega prostora ni nadaljevalo, čeprav so nekateri ustvarjalci videmskega kroga postali stalni sodelavci reške revije *La Battana*.⁴¹ Tudi novejši poskus, da bi goriška revija *Pretoki* sistematično razvijala te možnosti ni dal otipljivejših rezultatov.⁴²

Revije, ki jih izdajata slovenska in italijanska narodnostna manjšina na obeh straneh meje v italijanščini, ne morejo oblikovati bistveno drugačnega položaja slovenske književnosti v Italiji. Pri tem ni opaznejše razlike med reškimi italijanskimi revijami in slovenskim *Mostom* v Trstu, ki je bil omejen na skromen krog bralcev in je zaradi svoje naravnosti zbujal bistveno večje zanimanje v Sloveniji kot pri Italijanih, posebno če je bila distribucija v Jugoslaviji prepovedana. Še pomembnejšo vlogo so imele ideološke razlike med njimi. Italijanske manjšinske revije so s strani matičnega naroda doživljale izolacijo zaradi suma »režimskosti«. Zato se ne zdi presenetljivo, da ni bilo vzpostavljeno večje sodelovanje s slovenskimi manjšinskimi glasili v Italiji, npr. z *Mostom*. Prve so v glavnem ostajale v okvirih jugoslovanske kulturne politike, najzanimivejše revije slovenske manjšine pa so od nje odstopale in zaradi tega dobile negativen predznak, kar je onemogočalo živahnejše sodelovanje. Očitno tudi med revijami obeh manjšin obstajajo velike razlike, ki preprečujejo procese uveljavljanja slovenske književnosti v italijanskem prostoru.

* * *

Ne zato, ker bi hoteli izčrpati seznam pokrajinskih revij, pač pa za ilustracijo pestrosti te panorame že zgolj v tržaški, goriški in videmski pokrajini, naj naštejemo še nekaj podobnih revij, v katerih se občasno pojavlja slovenska književnost: *Almanacco del ramo d'oro*, *Annali di storia Isoncina*, *Archeografo Triestino*, *Aquilea nostra*, *Alsa*, *Arte in Friuli*, *Arte & cultura*, *Atti dell'Accademia di Scienze*, *Il banco di lettura*, *Bisiacaria*, *Bora*, *Il cielo sotto Trieste*, *Est Europa*, *Lettere e Arti di Udine*, *Atti dei Civici Musei di storia ed Arte in Trieste*, *Che fastu?*, *Forum Iulii*, *Isonzo – Soča*, *Koan*, *Il Libretto*, *Memorie storiche forogiuliesi*, *Messaggi registrati*, *Il Millennio*, *Nuova Iniziativa Isoncina*, *Perimmagine*, *Quaderni della Luna*, *Quaderni giuliani di storia*, *Quaderni di Scienze Antropologiche*, *Qualestoria*, *San Roc*, *La situazione*, *Sot la Nape*, *Spettacolo in regione*, *Storia contemporanea in Friuli*, *Il Territorio*, *Trieste*, *Le voci della Luna*, *Zuf de žur*, *Zemlja Europe – Terra d'Europa*. Njihova vsebina je zelo raznovrstna, in čeprav prevladujejo splošne zgodovinske teme, je za našo analizo pomembno, da se v vseh pojavljajo že omenjenim podobni članki o slovenski književnosti ali pa vsaj o širših vprašanih slovenske kulture, vendar vedno s primerno izostrenim občutkom za »pravo mero« prisotnosti slovenske problematike, praviloma pa jih prispevajo Slovenci. Druga zamejitev nastopa zaradi jezikovnih pregrad, saj slovenski strokovnjaki večinoma italijanščine ne obvladajo toliko, da bi si upali pisati strokovna dela v tem

⁴¹ Luciano Morandini, urednik revije *Politica e cultura* in prijatelj Cirila Zlobca, je poleg recenzij v *Battani* objavil tudi deset obsežnejših prispevkov.

⁴² Prva številka *Pretokov*, ki jo od 1994. leta izdaja slovenska manjšina v Gorici, objavlja tudi prispevke v italijanščini. Tako je skušala za sodelavce pridobiti tudi Italijane, vendar redno in poglobljeno sodelovanje ni steklo, revija pa že več let ni izšla.

jeziku. Tako nastanejo težave tudi pri stroških za prevajanje, ker praktično nobena teh revij prispevkov ne honorira in tudi sredstev za plačilo prevajalcev ni.

Posebnost predstavljajo dvojezične periodične publikacije, ki imajo dvojno vlogo. V Slovenski Benečiji izhajata *Novi Matajur* in *Dom*, ki sta prisiljena objavljati članke tudi v italijanščini, da bi jih bralci, v veliki večini so to Slovenci, ki niso obiskovali slovenskih šol, lažje razumeli. Na drugi strani so časopisi kot *Isonzo – Soča*, ki ima sodelavce in bralce tako med Italijani kot med Slovenci ter nadaljuje tradicijo, ki posebno na goriškem sega v 19. stoletje, ko so v italijanskih časnikih objavljali prispevke v slovenščini. Med temi so – kakšen paradoks – prednjačili listi fašističnih organizacij.⁴³ V novjšem času se na podoben način pojavljajo prispevki v slovenščini predvsem v časopisih goriške in videmske škofije *Voce Isontina* in *La Vita Cattolica*.⁴⁴

* * *

Količina evidentiranih poročil, ki se je nabrala v polstoletnem obdobju, proučevalca ne sme zavesti v napačne ocene. Glasovi o slovenski književnosti se izgublajo v nepriemerljivo večjem obsegu drugih prispevkov. Poleg tega ne smemo pozabiti, da obstaja množica krajevnih revij, ki slovenski književnosti ne namenja nikakršne pozornosti. Odmevnost obravnavanih periodik in s tem njihov pomen za našo temo sta sorazmerna z ozkim strokovnim interesom, ki ga imajo. Za vse je značilno, da se njihova naklonjenost do Slovencev stopnjuje z njihovo zahtevnostjo, a s tem se hkrati zožuje krog bralcev, kar prispeva k utrjevanju že znanega pojava, da je slovenska književnost zanimiva predvsem za specializirano in elitno publiko. Učinek vseh teh prizadevanj je zaradi navedenega dokaj omejen in navadno ne pušča trajnejših sledi v procesih uveljavljanja slovenske književnosti v Italiji. Pričakovanja o širokem in naravnem zanimanju ostajajo enako daleč od uresničitve, saj v okviru obravnavanih pojavov niti ne morejo imeti drugačnih razsežnosti. Gre za zgovorno razhajanje med prizadevanji v okviru danih možnosti in pričakovanji široke popularnosti ter poglobljenega poznavanja slovenske književnosti. Funkcija takšnih, ne ravno redkih predstavitev, ki so navadno tudi na visoki strokovni ravni, je torej posredna. Prispevajo k ohranjanju splošnega zanimanja za razmere, v katerih nastaja slovenska književnost, vendar le v okoljih, kjer zanimanje zanjo že obstaja. Večja pomanjkljivost se kaže v parcialnosti objav, ki obravnavajo le ožja, navadno prav specialna vprašanja. Tako si zgolj s temi informacijami tudi pozoren bralec, ki bi spremljal vse tovrstne publikacije, ne more ustvariti pregledne in celovite slike o razvoju literature sosednjega naroda in vseh okoliščin, ki omogočajo razumevanje njenih sporočilnih razsežnosti.

Ob neizkoriščenih možnostih za sodelovanje obstaja še druga razsežnost takšnih lokalnih revijalnih objav. Ne gre prezreti, da so njihovi sodelavci pomembni posredniki slovenske književnosti v italijanski prostor in da jih srečujemo pri vrsti italijanskih objav. Mnogi revijalni prevodi se kasneje pojavljajo v italijanskih knjižnih izdajah.

⁴³ Branko Marušič: Dvojezični glasovi na bregovih Soče, *Isonzo – Soča*, januar/februar 2000, št. 34, str. 28.

⁴⁴ »Isonzo – Soča« praznuje 10 let izhajanja, *Primorski dnevnik* 23.5.1999, št. 120, str. 9; Med mladostjo in 3. starostjo, *n. m.* 14.3.2000, št. 61, str. 22; V tedniku škofije tudi po slovensko, *Novi Matajur* 10.2.2000, št. 6, str. 1–2; Videmski tednik s slovensko stranjo, *Novi glas* 10.2.2000, št. 5, str. 5.

Kljub razmeroma majhnemu vplivu teh revij vseeno nudijo posameznikom možnosti, da postopoma postajajo znani v različnih italijanskih okoljih, kar je znalo izkoristiti le sorazmerno malo posrednikov celo med tistimi, ki so se želeli uveljaviti v Italiji.

* * *

Pomen revij za oblikovanje zanimanja za slovensko literaturo je odvisen tudi od drugih vrst sredstev javnega obveščanja, ki imajo neprimerno večji vpliv na oblikovanje javnega mnenja, s svojimi poročili in ocenami revijalnega tiska pa vplivajo tudi na odmevnost revij med širšo publiko in oblikujejo odnos do slovenske manjšine in njene kulture, s tem pa tudi na možnosti za poznavanje slovenske književnosti v italijanskem prostoru. Kljub ostri konkurenci televizijskih in radijskih postaj, v njihovih programih se le izjemoma pojavlja slovenska književnost, imajo časopisi pri oblikovanju javnega mnenja neprimerno večjo vlogo kot revije in vplivajo na duhovni profil bralcev ter posledično na njihov odnos do slovenske literature.

Če je bilo pri obravnavi splošnih kulturnih in literarnih revij ugotovljeno, da so omejene na ozek krog bralcev, saj imajo praktično vse nižjo naklado kot slovenske, je treba pri splošnih medijih upoštevati, da delujejo v obmejnem prostoru številni ponudniki dnevniških informacij, ki se morajo prilagajati potencialnim bralcem in upoštevati tržišče, na katerem uveljavljajo in prodajajo svoje izdelke.⁴⁵ Pojav je toliko bolj pomemben, ker največji del naklade prodajajo neposredno pri kolpolterjih in skorajda ne poznajo neposrednih naročnikov. Prepletata se pričakovanje publike in prilagajanje njenemu okusu, vendar istočasno tudi sredstva javnega obveščanja oblikujejo javno mnenje, tako da prihaja do medsebojnega vplivanja.

Pri presoji, kako se oblikujeta javno mnenje in širši interes za slovensko književnost, je treba upoštevati vso zapletenost teh procesov ter posebnosti javnega obveščanja v obmejnem prostoru, kjer izhaja več periodičnih publikacij kot v vsej Sloveniji, a nobena ne odneva na celotnem državnem območju. V najvplivnejših oblikovalcih javnega mnenja se slovenski književnosti le izjemoma namenja pozornost, vsekakor prereditko, da bi spodbujali zanimanje zanjo. Najmanj pišejo o njej najvplivnejši mediji. Revije, v katerih se upošteva slovenska literatura, imajo ozko profilirano publiko, ki jo morajo upoštevati, če jo želijo ohraniti. Kljub temu ima krajevni revijalni tisk za poznavanje slovenske književnosti v Italiji trojen pomen:

- posredno vzdržuje, predvsem pa pogloblja vedenje o posameznih vsebinskih sklopih slovenske književnosti, vendar komajda kdaj širi krog občinstva;
- navadno obravnava preveč specializirana vprašanja, da bi lahko bistveno spremenil odnos publike, pomembnejši je, ker nudi posameznim posrednikom možnosti za objavljanje;

⁴⁵ V Furlaniji-Juljski krajini, ki je sicer heterogen prostor, deluje po podatkih italijanskega statističnega urada ISTAT okrog štiristo različnih sredstev javnega obveščanja, med njimi štirje lokalni dnevnik in več kot tristo drugih časopisov, poleg tega pa še preko osemdeset registriranih radijskih in televizijskih postaj, ki skupno zaposlujejo okrog tri tisoč uslužbencev. Med tiskanimi mediji so najpomembnejši dnevnik, ki jih redno vsak dan kupuje petnajst procentov prebivalcev, v njih pa iščejo predvsem lokalne vesti ter informacije o krajevnih storitvah. Vsedržavni dnevnik so v posameznih lokalnih okoljih neprimerno manj uspešni, zato se morajo še bolj prilagajati okusu potencialnih bralcev, kar omejuje oblikovanje uredniške politike in celo svobodo poročanja.

- posamezniki si s tovrstnimi objavami utirajo pot v širši prostor in nove ustvarjalne kroge, kjer nastajajo znanstva, ki privedejo do pomembnejših rezultatov.

LITERATURA

- BRATUŽ, Alojz (1974). *Elementi di una antropologia cristiana negli studi di Edvard Kocbek, Excerpta ex disertatione*. Roma (samozaložba), 51 str.
- BRAZZODURO, Gino (1980): Una lettura di Kocbek. *Most*, 16/ 55–56, 13.
- BRESSAN, Arnaldo (1977): Edvard Kocbek, Compagnia, La resistenza partigiana in Slovenia. *Studi Goriziani*, 49/1–4, 148–150.
- DOLHAR, Rafko (1995). *Leva sredina in tržaški Slovenci*. Trst, Krožek za družbena vprašanja Vigilij Šček.
- DOLHAR, Rafko (2000). *Tržaški pol-dnevnik*. Trst, Mladika.
- JAN, Zoltan (1995a). Zanimanje italijanske javnosti za slovensko stvarnost. *Primorska srečanja* 19/172, 537–548.
- JAN, Zoltan (1995b). Iluzije o uveljavljanju slovenske književnosti v Trstu. *Sodobnost* 43/11–12, 973–994.
- JAN, Zoltan (1996). Ivan Cankar pri Italijanih. *Primerjalna književnost* 19/ 1, 63–94.
- JAN, Zoltan (1997). Sodelovanje slovenskih in italijanskih gledališč, *Primorska srečanja* 21/189, 5–16.
- JAN, Zoltan (2001a). *Poznavanje slovenske književnosti v Italiji po letu 1945*. Ljubljana : Rokus : Slavistično društvo Slovenije, 269 str. (Slavistična knjižnica 4).
- JAN, Zoltan (2001b). *Cankar, Kosovel, Zlobec in Ljubka Šorli pri Italijanih / Bibliografski dodatek Slovenska književnost pri Italijanih po drugi svetovni vojni*. Ljubljana : Rokus : Slavistično društvo Slovenije, 269 str. (Slavistična knjižnica 5).
- JAN, Zoltan (2006). *Jolka Milič in Ciril Zlobec ali dvoje popotovanj v Italijo*. V: Literatura v večkulturnem položaju in ustvarjalno delo Jolke Milič / [uredila Barbara Pregelj]. – Nova Gorica : Univerza, 2006, str. 42–59.
- KOCBEK, Edvard (1974). *Compagnia : La resistenza partigiana in Slovenia*. Prevedel in komentiral Alojz Rebula. Milano, Jaca Book, 270 str. (Saggi per la resistenza europea 62).
- KOCBEK, Edvard (1979a). *La compagnia I., II. zv.* Prev. Antonio Setola, Bologna, Centro studi Europa Orientale, 318 in 266 str. (CSEO biblioteca, 8, 9).
- KOCBEK, Edvard (1979b). *Poesie*; (Poezije. Dvojezičen izbor). Prevedel: Antonio Setola, Angelo Leone: Nota di edizione. Bologna, Centro studi Europa Orientale, 109 str. (Collana di poeti dell'Est, 1), 0
- KOŠUTA, Miran (1993). Štirje mejniki. *Primorski dnevnik* 48/307 (16. 11.) 2.
- KOŠUTA, Miran (1996). *Krpanova sol, Književni liki in stiki na slovenskem zahodu*. Ljubljana, Cankarjeva založba, 220 str.
- KOŠUTA, Miran (1997a). *Scritture parallele, Dialoghi di frontiera tra letteratura slovena e italiana, Studi e saggi*. Trst, Lint, 205 str.
- KOŠUTA, Miran (1997b): La scoperta di Montale. Cenni sulla letteratura slovena. *Metodi e ricerche* (Videm) 15/ 2, 3–8.
- KOŠUTA, Miran (2005). *Slovenica : peripli letterari italo-sloveni; introduzione di Claudio Margis*. Reggio Emilia : Diabasis ; Trieste : EST = Trst : ZTT (Reggio Emilia : SAGI). 211 str. (Il castello di Atlante 23).
- PAHOR, Boris (1989). *Ta ocean strašno odprt*. Ljubljana, Slovenska matica.
- PETRONIO, Giuseppe (1964). *L'attività letteraria in Italia*. Roma.
- PIRJEVEC, Marija (1989a). La vicenda umana ed intellettuale di Edvard Kocbek, *Studi Goriziani*, 62/1–4, 89–96.

- PIRJEVEC, Marija (1989b). *Trubar, Kosovel, Kocbek e altri saggi sulla letteratura slovena*. Trieste, ZTT, 143 str. (Est Libris, Collana di saggistica 1).
- PIRJEVEC, Marija (1992). *Na pretoku dveh literatur. Študije in eseji*. Trst, ZTT – NŠK, 102 str.
- PIRJEVEC, Marija (1997). *Tržaški zapisi*. Trst, Mladika, 160 str.
- REBULA, Alojz (1996). *Previsna leta, Dnevnik 1974–1975–1976*. Trst, Mladika.
- ŠUŠMELJ, Jože (2003). *Zgodba o zakonu : sprejemanje zakona za zaščito slovenske manjšine v italijanskem parlamentu*. Trst : ZTT = EST : Mladika, 154 str.
- ZLOBEC, Ciril (1994). Italijanska srečanja slovenskega pesnika. *Primorska srečanja* 18/164, 809–811.
- ZLOBEC, Ciril (1995). Potovanje na Sicilijo s postankom v Rimu, *Primorska srečanja*, 19/ 166, 149.
- ZLOBEC, Ciril (1998). *Spomin kot zgodba*. I. in II. zvezek. Ljubljana, Prešernova družba.

SUMMARY

The analysis of the concrete material connected with the reception of Edward Kocbek and Ivan Cankar reveals that publications in journals contain interesting and important information, indispensable to comprehensive literary scholarship. The questions why the public is only marginally aware of journalistic publications and why they only minimally influence the formation of lasting images of individual authors, are answered by the analysis of typical features of Italian literary life. Particularly interesting in this context are the journals characteristic of the border area. The author of the article pays special attention to the journals published in the circles of the Italian and Slovene national minorities, where one would expect dynamic collaboration, allowing mutual cultural exchange. Unfortunately, these instances are rare, but publications in journals nevertheless deepen the knowledge about the individual content areas of Slovene literature. These publications were for some intermediaries a venue to larger audience and new creative circles, where they make contacts that lead to more important results.